

Saimaan ammattikorkeakoulu
Liiketalous, Lappeenranta
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeustradenomi

Stiina Hyvönen

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu ja sovittelijat

Opinnäytetyö 2012

Tiivistelmä

Stiina Hyvönen

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu ja sovittelijat, 28 sivua, 1 liite

Saimaan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta

Liiketalous, Liiketalouden koulutusohjelma

Oikeustradenomi

Opinnäytetyö 2012

Ohjaajat: lehtori Raili Toikka, Saimaan ammattikorkeakoulu

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on käsitellä sovittelun perusasioita ja sovittelijoiden tyytyväisyyttä omaan sovittelutyöhönsä Suomessa.

Opinnäytetyötä varten on tiedusteltu sovittelijoiden mielipiteitä heidän omasta työstään. Tausta-aineistona on käytetty sovitteluun liittyvää lainsäädäntöä, alan kirjallisuutta sekä ohjeistuksia.

Kysely lähetettiin 106 aktiiviselle sovittelijalle, ja vastausprosentti oli 40,5. Vastaukset saapuivat sähköpostitse anonyymisti ja käsiteltiin Webropol 2.0- analysointityökalulla.

Vastauksista voidaan päätellä, että sovittelijat tuntevat sovittelutyön antoisaksi ja saavat näin motivaatiota jatkaa sovittelua. Sovittelijat pitävät myös jatkuvaa kouluttautumista ja yhteisiä tapaamisia tärkeinä sovittelutyön kannalta.

Asiasanat: sovittelija, rikos, riita-asia, sovittelu, oikeus

Abstract

Stiina Hyvönen

Mediation and Mediators in Criminal and Civil Cases, 28 Pages, 1 Appendix

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Degree Programme in Business Administration

Specialisation in Corporate and Business Law

Bachelor's Thesis 2012

Instructor: Ms Raili Toikka, Senior Lecturer

The purpose of this thesis was to describe the basics of mediation and the satisfaction of the mediators with their work.

In the thesis project, mediators were interviewed about their opinions of their work. Relevant legislation, literature and professional guidelines were used as background materials.

The questionnaire was sent to 106 active mediators, and the response rate was 40.5 %. The answers were collected by e-mail and processed using the Webropol 2.0 analysis tool.

The results of the survey show that mediation gives satisfaction to the mediators. Based on the findings, the mediators want to have also training and support to their work.

Face-to-face restorative justice work is becoming an important method in mediation in the future. People need new kind of support when learning new behaviour and new kind of thinking after the crime or the dispute.

Keywords: mediator, crime, dispute, mediation, justice

Sisältö

Käsitteet.....	5
1 Johdanto	6
2 Sovittelun historiaa	6
2.1 Sovittelun alkuhistoria Suomessa.....	6
2.2 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu Suomessa	7
2.3 Sovittelun merkitys oikeusprosessissa	11
2.4 Sovittelun vaikutus oikeusprosessin lopputulokseen	11
2.4 Sovittelija	11
4 Tutkimuksen toteutus	13
4.1 Kyselyn aikataulu ja toteutus	13
4.2 Kyselylomake	13
5. Kyselytutkimuksen tulokset	15
5.1. Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot	15
5.2 Sovittelutyön antoisuus.....	16
5.3 Sovittelukoulutus	16
5.4 Sovittelutoimiston tuki ja sovittelun raskaus	17
5.5 Sovittelutyön kehittäminen.....	18
6. Pohdinta.....	21
Kuviot	24
Lähteet.....	25

Liitteet:

Liite 1 Kyselylomake

Käsitteet

Aktiivinen sovittelija on sovittelija, joka on pätevä sovittelemaan ja on sovittelu-toimiston käytössä sovittelutehtäviin.

Passiivinen sovittelija on sovittelija, joka on pätevä sovittelemaan mutta on syystä tai toisesta (esimerkiksi muun työn vuoksi) estynyt ottamasta vastaan sillä hetkellä sovittelujuttuja.

Restoratiivisuus sovittelussa tarkoittaa osallistuvaa konfliktinratkaisua, jolloin huomio on korjaavissa toimenpiteissä. Tekijälle annetaan mahdollisuus nousta häpeästä, korjata vahingot ja ottaa rakentava rooli. Näin voidaan välttää syrjäyt-täminen, stigma tai uhmakas vastareaktio, jonka rikoskontrolli tyypillisesti aiheuttaa. (Elonheimo 2002, 28.)

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsitellään sovittelua, sovittelijoita ja sovittelijoiden sovittelumotivaatiota.

Sovittelijoiden tyytyväisyyttä on selvitetty tätä tutkimusta varten laaditulla kyselylomakkeella. Kysely toteutettiin sähköpostikyselynä aktiivisille Länsi-Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen sovittelutoimiston sovittelijoille. Kysely lähetettiin 106 sovittelijalle.

Sovittelu perustuu lakiin ja tarjoaa osapuolille mahdollisuuden sopia ristiriita, ongelma tai konflikti, niin että osapuolet itse ottavat vastuun tapahtuneesta ja sovittelevat asiaa ulkopuolisen ja puolueettoman sovittelijan mahdollisella avustuksella. Näin osapuolet kohtaavat kasvotusten toisensa. Sovittelu voi tuottaa aidon molemminpuolisen oikeushyödyn, koska tekijä ja uhri voivat tehdä sovinnon, ja samalla löydetään yhteinen ratkaisun kumpaakin vaivaavaan ongelmaan.

Sovittelijat tekevät työtä sovittelutoimistojen alaisuudessa ja ohjauksessa. Päästäkseen sovittelijaksi henkilön on käytävä sovittelijan peruskurssi.

2 Sovittelun historiaa

2.1 Sovittelun alkuhistoria Suomessa

Vaihtoehtoinen konfliktinratkaiseminen ja sovittelu otettiin Suomessa käyttöön 1980-luvun alussa. Alan uranuurtaja, silloisen Kirkon diakoniatyön keskuksen kriminaalityön sihteerin Pekka Viirre esitteli ensimmäisen kerran vuonna 1977 hollantilaisen Louk Hulsmanin ajatuksia rikosoikeusjärjestelmän korvaamisesta rikosentekijän ja uhrin keskinäisellä ongelmanratkaisulla. (Järvinen 1993, 30.)

Pekka Viirren viiteen mukaan Louk Hulsmann ajatukset saattavat olla liian rajuja uudistukseen, mutta hän oli sitä mieltä, että joka tapauksessa tulisi lisätä lähi-demokraattisia menetelmiä uhrin ja rikosentekijän kohtaamiseksi. Ihmisille tulisi antaa todellista tietoa tekonsa seuraamuksista ja mahdollisuus todelliseen rikoksestaan vastaamiseen. (Järvinen 1993, 30.)

Ensimmäiset rikokset ja riidat saatiin sovittelaviksi vuoden 1984 aikana. Toiminnan perusta oli luotu. Joidenkin vuosien jälkeen sovittelukokeiluja käynnistyi useissa isoissa kaupungeissa, ja 1990-luvulla toiminta laajeni myös pienempiin kuntiin (Järvinen 1993, 1). Väestö ei ollut yhdenvertaisessa asemassa rikosasioiden sovittelun saatavuudessa, sillä kaikissa kunnissa ei pystytty järjestämään sovittelua (Iivari 2007, 9).

Sovittelulain tultua voimaan 1.1.2006 sovittelu on laajentunut koko maan kattavaksi toiminnaksi siten, että asiakkaat voivat asuinpaikastaan riippumatta saada sovittelupalvelua laadukkaasti toteutettuna (Iivari 2007, 15).

Ennen sovittelulain säätämistä sovittelu oli järjestetty joko kunnan omana toimintana, yhteistyössä jonkin toisen kunnan kanssa tai ostopalveluna yhdistyksiltä tai toiselta kunnalta (Iivari 2007, 10). Nykyisin sovittelua järjestävät sovittelu-toimistot.

2.2 Rikos ja riita-asioiden sovittelu Suomessa

Sovittelu Suomessa perustuu rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettuun lakiin (1015/2005, sovittelulaki).

Rikos- ja riita-asioiden sovittelut ovat maksuttomia palveluita, joissa rikoksesta epäilty ja rikoksen uhri voivat kohdata toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan välityksellä. Sovittelussa käsitellään rikoksesta ja riidasta aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja ja pyritään löytämään osapuolia tyydyttävä ratkaisu niiden hyvittämiseksi. Sovittelu on aina osapuolille vapaaehtoista. (Iivari 2007, 19.) Osapuolet voivat itse päättää, kuinka asia käsitellään ja mikä on lopputulos.

Sovittelu edellyttää henkilökohtaista ja vapaaehtoista suostumusta sovitteluun. Osapuolten on pystyttävä ymmärtämään sovittelu sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkitys.

Alaikäisen henkilön osallistuminen sovitteluun edellyttää myös henkilökohtaista suostumusta. Lisäksi hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa on suostuttava siihen. Vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö voi osallistua sovitteluun, jos hän ymmärtää asian merkityksen ja antaa henkilökohtaisesti suostumuksensa sovitteluun. (livari 2007, 83.)

Suomalaista sovittelua voidaan luonnehtia rikosprosessille vaihtoehtoiseksi tai täydentäväksi menettelyksi, joka voi korvata oikeudenkäynnin osin tai kokonaan ja johtaa seuraamusluonteiseen toimenpiteistä luopumiseen tai lieventää rangaistusta. (livari 2007, 19.)

Sovittelu tarjoaa monessa tärkeässä mielessä toisenlaisen tavan ratkaista riita- ja rikosasioita perinteiseen oikeusprosessiin verrattuna. Keskeistä sovittelussa on maallikkoajatteluun perustuva, osapuolten ehdoilla tapahtuva ongelmanratkaisu, jossa otetaan huomioon myös oikeuslaitoksen odotukset. (livari 2007, 19.)

Sovittelun tarkoituksena on lieventää tai poistaa rikoksen tai riidan osapuolille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja (livari 2007, 19).

Erytyisesti nuorille ja lapsille sovittelu merkitsee mahdollisuutta vastuun ottamiseen ja kasvamiseen. Se voi kehittää nuoren rikosentekijän vastuuntuntoa ja ehkäistä mahdollisesti muuten alkavaa rikoskierrettä. (livari, 2007, 20.)

Sovittelutoiminnasta vastaavat ihmiset tekevät sovittelutoimistossa päätöksen sovittelun aloittamisesta varmistettuaan, että sovittelulain mukaiset sovittelun edellytykset ovat olemassa ja tapaus soveltuu soviteltavaksi. Sovitella voidaan omaisuusrikoksia, vahingontekorikoksia, pahoinpitelyrikoksia ja riita-asioita, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi. Tässä arvioinnissa otetaan huomioon rikoksen laatu, tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. (Oikeusministeriö)

Sovittelu voidaan lain mukaan toteuttaa vain, jos osapuolet ovat suostuneet siihen henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti. Heidän on myös pystyttävä ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Ennen suostumuksen pyytämistä osapuolelle selvitetään hänen oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Suostumuksen voi peruuttaa milloin tahansa sovittelun aikana. Sovittelu on mahdollista silloinkin, kun asia on jo poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen käsiteltävänä (Sovittelulaki).

Aluehallintovirastot toimivat yhteistyössä sovittelutoimistojen kanssa. Aluehallintovirastot edistävät sovittelupalvelujen yhdenvertaista ja tasapuolista saatavuutta ohjaamalla, neuvomalla ja valvomalla. Aluehallintovirastot jakavat sovittelu-toimistoille valtionkorvauksen. (Oikeusministeriö).

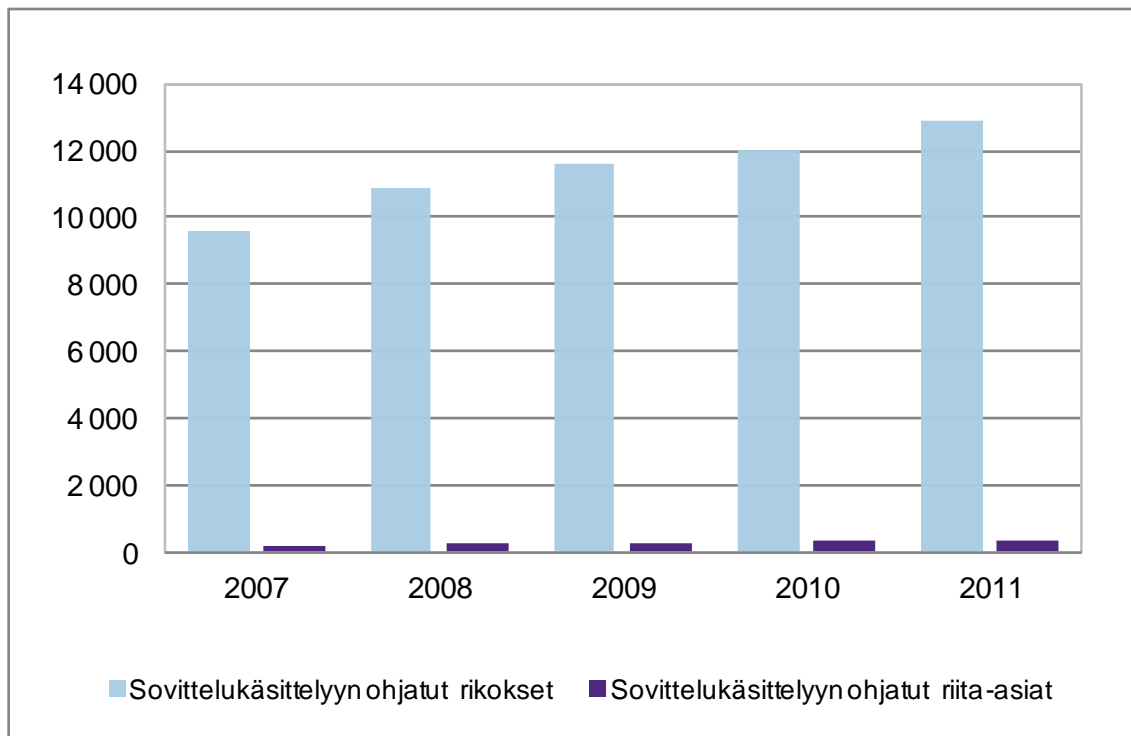
Sovittelu poikkeaa sekä rikosoikeudellisesta että terapeuttisesta lähestymistavasta. Sovittelussa on keskeistä rikos- tai riita-asian aiheuttaman ongelmatilanteen selvittäminen: voidaankin puhua ratkaisukeskeisestä lähestymistavasta. Tarkoituksena on, että osapuolet itse ovat ensisijaisesti vastuussa ratkaisusta. Sovittelussa ei pyritä hoitamaan tai parantamaan, mutta ei myöskään rankaisemaan. Osapuolet kohtaavat toisensa sovittelijan läsnä ollessa sovittelutaapaamisessa, jossa käydään läpi tapahtunutta ja sen seurauksia, myös tunneta-solla. (livari 2007, 20).

Elonheimo (2004) ja livari (2004) ovat todenneet, että restoratiivisessa eli korjaavassa oikeudessa prosessi voi olla tärkeämpi kuin lopputulos. Prosessissa luodaan mahdollisuus avoimeen ja todenmukaiseen vuoropuheluun, jota ei sanktioida. Rikollinen teko hylätään, mutta ihmisiä kunnioitetaan. Tunteiden merkitys rikoksesta toipumisessa ja siitä ylipääsemisessä ovat tärkeitä. Kriiseissä nähdään moraalisen oppimisen mahdollisuus. Usein lähiyhteisö (vanhemmat, huoltajat, tukihenkilöt) voidaan ottaa mukaan prosessiin. Myös yksittäisen konfliktin taustalla olevia perusongelmia pyritään ratkaisemaan ohjaamalla osapuolet erilaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin. (livari 2010, 23.)

Mielityinen (1999) ja Umbreit (2001) toteavat, että sovittelu voidaan nähdä keskustelevana oikeutena, joka liittyy rikosoikeuteen, rikosprosessioikeuteen ja sopimusoikeuteen. Se on vapaaehtoinen mutta strukturoitu menettely, jossa puo-

lueeton kolmas taho, sovittelijakoulutuksen saanut maallikko tai viranomainen, auttaa vapaaehtoisesti rikoksen tai riidan osapuolia puhumaan rikoksesta, selvittämään sen syitä, ratkaisemaan konfliktinsa ja sopimaan emotionaalista ja aineellisesta hyvityksestä. Osapuolten tarpeet ja intressit ovat huomion kohteina, uhrin ja yhteisön roolia ja tekijän vastuuttamista korostetaan. (Iivari 2010,23.)

Uusimman tutkimuksen mukaan (THL 2012a) runsas 2 prosenttia kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista ohjattiin rikos- ja riita-asioiden sovitteluun vuonna 2011. Kaikkiaan sovitteluun siirtyi yhteensä 13 240 rikos- ja riita-asiaa, mikä oli 7,5 prosenttia enemmän kuin vuonna 2010. Sovittelutapauksista 12 895 oli rikoksia ja vain 345 riita-asioita. Noin puolet kaikista tapauksista oli väkivaltarikoksia.

Kuvio 1. Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikostapaukset ja riita-asiat 2007–2011. (THL 2012a.)

2.3 Sovittelun merkitys oikeusprosessissa

Sovittelussa osapuolet voivat päätyä sopimukseen, sovittelu voi keskeytyä tai sopimusta ei muuten synny. Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö ilmoittaa aina sovittelun lopputuloksen poliisille tai syyttäjälle.

Sovittelussa ei ratkaista rikosoikeudellista syyllisyyttä ja rangaistusseuraamusta. Sovittelu voi kuitenkin vaikuttaa esitutkinnan rajoittamiseen, syyttämättä jättämiseen, rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen tai lieventämiseen, rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen.

2.4 Sovittelun vaikutus oikeusprosessin lopputulokseen

Jos kyseessä on asianomistajarikos ja asianomistaja luopuu sovittelussa rangaistusvaatimuksesta, asia ei etene oikeusprosessiin, vaan asian käsittely päättyy. Peruttuaan rangaistusvaatimuksen asianomistaja ei voi sitä enää uusia.

Jos kyseessä on virallisen syyteen alainen rikos, asia etenee syyteharkintaan syyttäjälle, joka voi joko nostaa syyteen tai tehdä syyttämättäjättämisspäätöksen. Jos syyttäjä jättää syyteen nostamatta, asian käsittely syyttäjällä päättyy. Sovittelutoimisto seuraa kuitenkin sopimuksen täyttymistä.

Jos syyttäjä nostaa syyteen, asia etenee tuomioistuimeen, joka päättää rangaistuksesta. Saavutettu sovinto ei aina johda syytteestä luopumiseen tai lievempään tuomioon. Syyttäjä ja tuomioistuin harkitsevat mahdollista rangaistusta. (THL 2012b.)

2.4 Sovittelija

Lain mukaan sovittelijan on oltava tehtävään koulutettu henkilö, ja hänen on työskenneltävä sovittelutoimiston ohjauksessa ja valvonnassa.

Sovittelijoina toimivat koulutetut, vapaaehtoiset, puolueettomat ja vaitiolovelvolliset tavalliset ihmiset. Peruskoulutusta järjestävät sovittelutoimistot tarpeen mukaan.

Sovittelu on rajattu tiettyyn tapahtumaan ja eroaa tässä suhteessa useasta muusta vapaaehtoistoiminnasta. Vaikka sovittelijan työ on palkatonta, kulut yleensä korvataan. Tasa-arvoisuutta korostaa se, että sovittelija ei voi ratkaista asiaa, jos osapuolet eivät pääse yhteisymmärrykseen. Sovittelutyö on vastuullista, korostetusti yhteisöstä lähtevää ja yhteiskunnallisesti tärkeää vapaaehtoistyötä, mutta ei ammattimaista viranomaistyötä. (livari 2007, 28.)

Jokainen sovittelija luo oman toimintatapansa persoonansa, taustansa ja sovittelukokemuksensa pohjalta. Sovittelu ei ole tavanomainen neuvottelutilanne, sillä osapuolten tunteille ja kokemuksille on annettava erityistä merkitystä. Sovittelija on vuorovaikutuksen mahdollistaja. (livari 2007, 26.)

Sovittelussa osapuolet kohtaavat toisensa puolueettomien sovittelijoiden myötävaikutuksella. Sovintoratkaisun tekevät osapuolet itse, ei sovittelija. Sovittelijoiden on tarvittaessa kuitenkin kyettävä tasapainottamaan osapuolten välisiä valtasuhteita, niin että kummankaan osapuolen oikeusturva ei vaarannu (livari 2007, 26.)

Suomessa sovittelut hoidetaan pääasiassa parityönä, koska niin voidaan varmistaa sovittelun tasapuolisuus ja puolueettomuus (livari 2007, 26).

Sovittelijaa koskevat hallintolain (434/2003) jääviyssäännökset. Sovittelija on jäävi, jos hän tai hänen läheisensä on asianosainen (livari 2007, 27).

Sovittelulain mukaan sovittelijan tehtävänä on

- 1) *järjestää sovittelutapaamiset osapuolten kanssa*
- 2) *sovittaa puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen*
- 3) *auttaa osapuolia löytämään keskenään heitä tyydyttävät ratkaisut rikoksesta sen uhrille aiheutuneiden henkisten ja aineellisten haittojen hyvittämiseksi*
- 4) *antaa osapuolille tietoa saatavissa olevasta oikeusavusta ja muista palveluista*

- 5) *laatia sovittelussa syntyneestä osapuolten välisestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se allekirjoituksellaan*
- 6) *sovittelun päätyttyä toimittaa sovittelutoimistolle selostus sovittelusta.*

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Kyselyn aikataulu ja toteutus

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena. Kysely toteutettiin huhtikuun lopussa ja toukokuun alussa 2012. Kysymykset lähetettiin sähköpostilla käyttäen Webropol 2.0 -sovellusta.

Kysely lähetettiin 106 sovittelijalle, jotka olivat sillä hetkellä aktiivisia sovittelijoita ja rekisteröityneet sovittelijoiksi Kaakkois- Suomen ja Läntisen Uudenmaan sovittelutoimistoon. Alueeseen kuuluvat seuraavat paikkakunnat: Hanko, Raasepori, Inkoo, Karjalohja, Karkkila, Lohja, Nummi-Pusula, Vihti, Espoo, Kauniaiainen, Siuntio, Kirkkonummi, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale, Suomenniemi, Taipalsaari, Iitti, Kotka, Kouvola, Hamina, Lappeenranta, Imatra, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti. Kyselyyn vastasi vaihtelevasti 43 sovittelijaa, eli vastausprosentti oli 40,5

4.2 Kyselylomake

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kyselyn avulla Kaakkois- Suomen ja Läntisen Uudenmaan alueen sovittelijoiden kiinnostusta ja tyytyväisyyttä vapaaehtoiseen sovitteluun. Kysely oli osoitettu ensisijaisesti sovittelijoille, jotka olivat kyselyn ajankohtana aktiivisia. Tutkimus oli ensimmäinen laatuaan tällä alueella. Sillä pyrittiin saamaan tietoa myös siitä, miten sovittelutyötä tulisi kehittää sovittelijoiden itsensä mielestä.

Kysymyksiä oli yhteensä 19. Kyselyssä oli sekä monivalintakysymyksiä että kysymyksiä, joihin voi vastata vapaasti. Kaikki vastaajat eivät vastanneet jokaiseen kysymykseen. Avoimissa kysymyksissä vastauksia saattoi tulla yhdeltä vastaajalta monta ja toisilta ei yhtään. Kysymykset ovat liitteessä 1.

Tutkimuksen viisi ensimmäistä kysymystä koskivat taustatietoja:

1. Sukupuoli
2. Ikä
3. Taustakoulutus
4. Nykyinen elämäntilanne
5. Kauanko olette toiminut sovittelijana?

Sovittelutyön antoisuutta tai, niin kuin kyselyssä sanottiin, tyydytystä, tutkittiin kolmella kysymyksellä:

6. Saatteko tyydytystä sovittelutyöstä?
7. Mikä tuottaa tyydytystä sovittelussa?
8. Jos ette saa tyydytystä, miksi jatkatte?

Neljä seuraavaa kysymystä käsitteli sovittelukoulutusta ja kursseja:

9. Oletteko käyneet sovitteluun liittyviä lisä- tai täydennyskursseja?
10. Jos olette, mitä kursseja?
11. Tarvitsetteko lisäkoulutusta toimiaksenne paremmin sovittelijana?
12. (Avoimia vastauksia kysymykseen 11)
13. Millaista lisäkoulutusta?

Seuraavat neljä kysymystä koskivat sovittelutoimistoa ja sovittelutyön rasittavuutta:

14. Saatteko sovittelutoimistosta tarpeeksi tukea sovittelutyöhön?
15. Jos ette, millaista tukea kaipaisitte?
16. Tunnetteko sovittelutyön henkisesti raskaana?
17. Jos kyllä koette, niin miksi?

Kaksi viimeistä kysymystä olivat avoimia kysymyksiä:

18. Miten sovittelutyötä tulisi mielestänne kehittää?

19. Haluaisitteko sanoa tutkimuksen tekijälle muuta, teidän sovittelutyöhönne liittyvää?

5 Kyselytutkimuksen tulokset

5.1. Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot

Tutkimukseen vastanneista sukupuolensa kertoneista 22 oli naisia ja 9 miehiä. 12 henkilöä ei kertonut sukupuoltaan.

Tutkimuksessa 34 henkilöä ilmoitti ikänsä. Vastaajista 29 % oli 40–50-vuotiaita ja 26 % 50–60-vuotiaita. Vähiten eli 12 % oli 30–40-vuotiaita.

Kaikki 43 vastaajaa ilmoittivat koulutustaustansa. Yhteensä 26 henkilöllä oli ammattikorkeakoulututkinto, ylempi ammattikorkeakoulututkinto tai yliopistotutkinto. Peruskoulu- ja ammattitutkinto oli 21 henkilöllä. Muina koulutuksina mainittiin mm. kauppaopisto, ylioppilas ja yliopistossa opiskelu. Vastanneissa ei ollut ketään, jolla ei olisi ollut jotain koulutusta.

Vastanneista suuri osa eli 23 henkilöä oli työssä. Eläkkeellä oli 9 henkilöä, ja 10 henkilöä oli joko työtön, opiskelija tai yrittäjä. Yhden vastaajan elämäntilanne ei ollut kuvattavissa millään valittavissa olleella vaihtoehdolla.

Vastaajista enemmistö eli 27 henkilöä oli ollut sovittelijana yli neljä vuotta mutta alle viisi vuotta. Lopuista 2 henkilöä oli ollut sovittelijana vähintään 20 vuotta, 4 henkilöä alle 20 mutta yli 10 vuotta sekä 7 henkilöä alle 10 mutta yli 5 vuotta.

5.2 Sovittelutyön antoisuus

Sovittelutyöstä saa tyydytystä 38 henkilöä. Vain kaksi vastasi, että ei saa tyydytystä. Osa muistakin ilmoitti tyytymättömyyden aiheita, joita olivat esimerkiksi huono juttu, epäonnistunut sovittelu ja pitkä sovittelu, jossa ei tavoita osapuolia.

Vastanneiden mielestä sovittelussa tuottaa eniten tyydytystä ihmisten kohtaaminen ja auttaminen. Näitä vastauksia oli yhteensä 18 kpl. Toiseksi eniten tyydytystä tuottivat itse sovitteluprosessi, kommunikointi ja dialogi, jotka mainittiin yhdeksässä vastauksessa.. Kahdeksan kertaa mainittiin osapuolten sovinto ja osapuolten tyytyväisyys. Muina tyytyväisyyden aiheina olivat onnistunut sovittelu ja uuden oppiminen, jotka mainittiin seitsemän kertaa. Kaksi kertaa kutakin mainittiin mielenkiintoiset jutut, ihmiset ja kollegat, ihmisten kuuntelu, ratkaisut, onnistunut lopputulos, yhteiskunnallisesti tärkeä tehtävä, osapuolen asenteen muutos ja kyky löytää ratkaisu.

5.3 Sovittelukoulutus

Vastanneista 60 % oli käynyt pakollisen peruskoulutuksen jälkeen sovitteluun liittyviä lisä- tai täydennyskursseja, ja 40 % ei ollut käynyt muita kursseja.

Avoimissa vastuksissa kävi ilmi, että melkein kaikki vastaajat olivat käyneet lähisuuhdeväkivaltakoulutuksen täydennyskoulutuksena. Rikos- ja riita-asiainkursseja, lasten, nuorten ja koulusovittelun kursseja myös mainittiin.

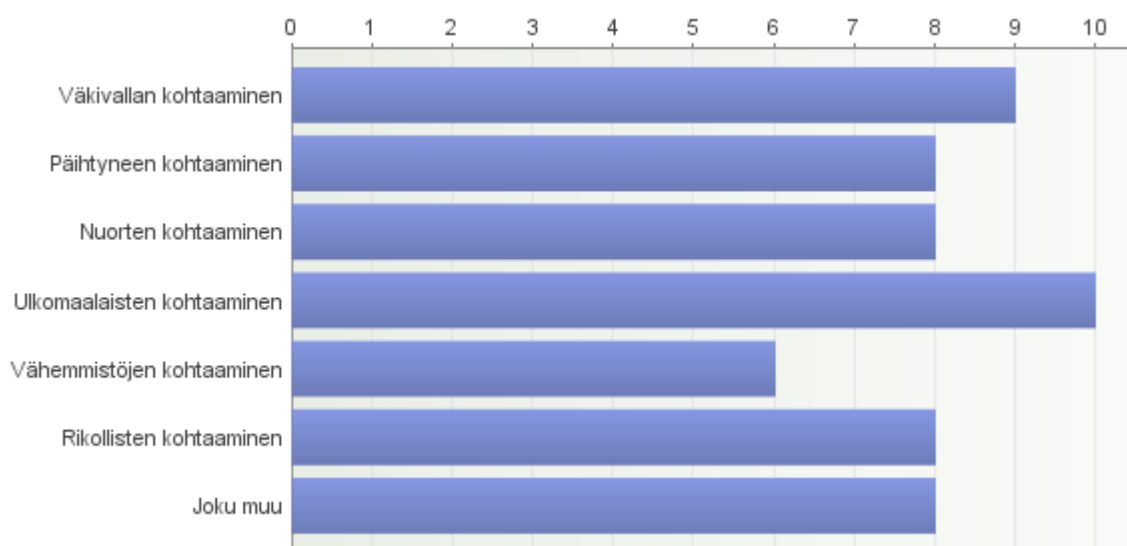
Vastanneista 65 % ilmaisi tarpeensa lisäkoulutukseen, jotta toimisi paremmin sovittelijana.

Avoimissa vastuksissa tuotiin ilmi tarve jatkuvaan koulutukseen ja tapaamisiin muiden sovittelijoiden kanssa:

- *tällä saralla aina opittavaa ja vanhojen asioiden kertaus ei ole pahasta*
- *koulutus on aina hyväksi ja laki, säädökset muuttuvat, niistä on hyvä saada koulutusta tasaisesti*

- jos tähän joku vastasi jotain muuta, en usko hänen sopivan sovittelijaksi, sovittelu vaatii sydämen lisäksi jatkuvaa kouluttautumista jo pelkästään ajan henkeen liittyen, saatikka kertauksen vuoksi

Eniten toivottiin koulutusta ulkomaalaisten kohtaamisessa ja myös väkivallan kohtaamisessa sovittelutyössä. Seuraavaksi eniten toivottiin päihtyneiden, nuorten ja rikollisten kohtaamiseen liittyvää koulutusta. Kahdeksan vastaajaa oli toivonut koulutusta muustakin, kuten parisuhdeväkivallasta, ihmistuntemuksesta ja sovittelutaidoista.

Kuvio 2. Lisäkoulutustoivomukset

5.4 Sovittelutoimiston tuki ja sovittelun raskaus

Yli 80 % neljästäkymmenestä vastaajasta kertoi saavansa sovittelutoimistosta tarpeeksi tukea sovittelutyöhön. Vastaajista 10 % vastasi, että ei saa, ja loput eivät osanneet sanoa.

Avoimeen kysymykseen lisätuesta vastattiin mm.:

- *juttuja ei käydä läpi enää vastaanottaessa, ei juttukohtaista ohjausta, juttuja ei pureta automaattisesti, ohjaaja ei tunnu olevan kiinnostunut sovittelusta asiana, tekee vain työnsä*
- *sovittelutoimisto ei pysty aina vastaamaan kysymyksiin, joita me sovittelijat esitämme*
- *uuden tieto takkuilee*

Sovittelutyön tunti henkisesti raskaana vain neljä vastaaja 39:stä. Loput eivät pitäneet sovittelutyötä henkisesti raskaana.

Neljästä vastaajasta, jotka pitivät sovittelutyötä raskaana, kaksi ilmoitti syyksi vaikeat sovittelut ja kaksi jonkin muun syyn. Henkisesti raskaana ei tunneta vaikeita asiakkaita eikä salassa pidettäviä asioita.

5.5 Sovittelutyön kehittäminen

Kysymystä sovittelutyön kehittämisestä pidettiin vaikeana ja hyvänä. Siihen vastasi 28 sovittelijaa. Kaksi ei osannut sanoa siihen mitään, ja kaksi oli sitä mieltä, että hyvä näin. Muiden vastaajien parannus- ja kehittämismielipiteet koskivat: konkreettista sovittelutapahtumaa ja sovittelun tekemistä näkyvämmäksi alueella, käytännön toimia, koulutusta ja henkilökohtaista tukemista.

Sovittelijat ilmaisivat mielipiteensä näkyvyydestä mm. näin

- *sovittelutyö kannattaa saada entistä näkyvämmäksi alueella. Se on loistava mahdollisuus mm. yhteisöllisyyden lisäämiseksi. Opinnäytetyö palvelee juuri tätä näkyvämmäksi tekemisen tarvetta.*
- *mielestäni ihmisten pitäisi tietää sovittelusta vaihtoehtona enemmän.*
- *tunnettavuutta parannettava*
- *lisä julkisuus ei olisi sovittelulle pahitteeksi.*

Sovittelijat kokivat, että sovittelua voisi tukea ja käytäntöjä parantaa mm. näin:

- *paperien lähettelylle voitaisiin keksiä joku postia käytännöllisempi tapa*

- *helpottaisi jos sovittelutoimisto voisi järjestää tapaamiset, sovittelija tulisi valmiiseen pöytään*
- *jos tiedossa on vaikea sovittelu, on sitä pohdittava yhdessä etukäteen*
- *ammattimaisemmaksi ja strukturoidummaksi*

Vastauksissa oli otettu myös kantaa sovittelutoimiston toimintaan ja sovittelu-prosessiin

- *ei niin, kuin tällä hetkellä Suomessa kehitetään, nyt virtaviivaistetaan so-
vittelua kovalla kädellä, sovittelijoista tehdään toistensa klooneja, ei tun-
nu enää niin vapaaehtoistyöltä. Sovittelutoimiston asettamat vaatimukset
sovittelijoille ja onnistuneelle sovittelulle eivät välttämättä ole ollenkaan
asiakkaan etu, nykyinen prosessi ei vastaa välttämättä asiakkaan tarpei-
ta, vaan sovittelutoimiston tarpeita*
- *sovittelutoimiston henkilökunta voisi olla ammattitaitoisempaa ja osata
mm. henkilöstöjohtamista, jolloin sovittelijana voisi saada tukea myös
sellaisissa tilanteissa.*
- *maan kattava yhtenäinen sovittelutapa olisi hyvä, ei se, että pääkaupun-
kiseutu kertoo suunnan ja sitä pidetään ikään kuin sovittelun käsikirjana,
parhaat sovittelutyylit näyttäisi olevan jossain ihan muualla, tämä on ha-
vaittu seminaareissa useasti*
- *sovitteluja saavat ne, jotka käyvät toimistossa tai soittelevat sinne oma-
toimisesti*
- *kommentteja tehdystä työstä saamme silloin, kun jotain on mennyt pie-
leen.*
- *osapuolten ”palveluohjaus” järjestelmällisemmäksi. Tätä voisi toteuttaa
paremmin sovitteluohjaajayhteistyössä eri toimijoiden kanssa tai erikseen
asiaan nimetty työntekijä tai yhteys esim. sos. toimistoon tms.*

Sovittelijat toivoivat tässä tutkimuksessa lisää ja jatkuvaa koulutusta:

- *yhteiset keskustelut ja koulutukset, asioiden jakaminen. Sovittelussa ke-
hitty tekemällä erilaisia sovitteluja*
- *koulutuksen avulla. Koulutukseen ei pääse kaikki halukkaat. Toisaalta
hyvää on se, että osallistujat kirjoittavat koulutuksen sisällöstä koosteen.*

- *kaikki uusi tutkimustieto, sikäli kun sitä tulee, tulisi käyttöön*
- *enemmän vuorovaikutuksen suuntaan. Laajempaa näkemystä, vähemmän sopimuskeskeisyyttä, standardisoimista ja mekaanistamista*
- *toivon, että sovittelutyö säilyy ruohonjuuritason toimintana: vapaaehtoisuutta tavallisen kansalaisen terveeseen järjen toteuttamisen taidoin. Jos tarvitaan lainsäädännön yms. tuntemista, asiantuntijoita pitäisi olla saatavilla. Koulutukseen paljon vuorovaikutusosaamista, ihmistyön osaamista, kontaktien ottamisen ja ylläpitämisen lisäämistä, kuuntelemisen taitoa, ryhmädynaamista ymmärrystä*

Sovittelijat kaipasivat sovittelutoiminnan kehittämistä myös henkilökohtaisilla toimenpiteillä:

- *sovittelijoita pitäisi motivoida paremmin sekä kulukorvauksien että ilmaisen koulutuksen useammin*
- *palkkiot ovat aivan liian pienet. Eivät vastaa toisinaan edes vapaaehtoissovittelija*
- *virkestystapahtumia ja toisten sovittelijoiden tapaamisia muutoinkin kuin kuukausikokouksissa...*
- *sovittelutoimiston ohjaajien tuki on tärkeää sovittelijoille, samoin vertais-tuki eli yhteiset tapaamiset. Sovittelun aikana sovittelijoilla tulisi olla AINA mahdollisuus ottaa yhteyttä ohjaajaan ja saada neuvoja/tukea sovitteluun.*

Yhteensä 18 sovittelijaa vastasi viimeiseen avoimeen kysymykseen, jossa sai kertoa mielipiteensä omasta sovittelutyöstään. Vastauksia tuli laidasta laitaan. Ne liittyivät tutkimukseen, sovittelijoihin, sovitteluprosessiin ja sovittelutoimistoihin. Yleensä vastaajat pitivät sovittelutyötään tärkeänä, hyödyllisenä ja antoisana.

Kukaan ei pitänyt tutkimusta huonona asiana, vaan kannustettiin jatkamaan ja toivotettiin onnea:

- *sovittelu helpottaa viranomaisten ja myös poliisin työtä, sovittelu on epävirallisempi kuin oikeussali, sovittelussa kuunnellaan molempia osapuolia*
- *sovittelu on mielestäni todella hyväjuttu ja sitä tulee käyttää*

- *pidän sovittelutyötä erittäin tärkeänä: se mahdollistaa tällä tavalla aktiivista kansalaistoimintaa. Sovittelutoiminta ei saa muuttua liian ammattimaiseksi, vaativaksi ja asiantuntijuutta vaativaksi. Siis tavallisten ihmisten taidoin - edelleen..*
- *sovittelua järjestävien tahojen seuranta parannettava..*
- *voisit ottaa myös koulusovittelun esille, kyseessä on ehkä tärkein elementti ihmisen tiellä aikuisuuteen, oppia jo nuorena, että teoilla on seuraukset ja asiat voidaan korjata..*

6 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä olen tutkinut kyselyn avulla Kaakkois- Suomen ja Läntisen Uudenmaan sovittelutoimiston aktiivisilta sovittelijoilta heidän tyytyväisyytään omaan sovittelutyöhönsä. Kyselyssä kysyttiin taustatietoja, sovittelutyön antoisuutta, sovittelukoulutusta, tyytyväisyyttä sovittelutoimistoon ja lopuksi kysyttiin miten sovittelijat haluaisivat kehittää sovittelutyötä.

Testasin itse vastaamista sähköisesti, ennen kuin lähetin kyselyn vastaajille. Tutkimukseen vastaaminen ja sivustolle pääseminen vaativat vain yhden klikkauksen, joten se oli käytännössä helppoa. Syitä siihen, miksi 106:sta vastasi vain 43 henkilöä, on vaikea sanoa. Kysymykset lähetettiin 30 miehelle ja 76 naiselle. Miehistä vastasi 11 ja naisista 32 henkilöä eli 25,5 % miehistä ja 42,1 % naisista.

Vastauksista voi päätellä, että sovittelijat halusivat vastata ja kenties vaikuttakin vastauksillaan. Koska vastaajat olivat aktiivisia eli tekivät koko ajan sovittelutyötä, he halusivat uskoakseni myös vaikuttaa omaan alueensa sovittelutyöhön.

Kaikki vastaajat toivat esille tavalla tai toisella sovittelutyön tärkeyden niin yhteiskunnallisesti kuin henkilökohtaisestikin heille itselleen. Sovittelu toi tyydytystä 95 %:lle vastaajista. Sovittelutyö oli palkitsevaa, ja sovittelijat löysivät siitä

hyötyä sekä soviteltaville että itselleen. Sovittelun vapaaehtoisuus, kohtaamiset, jaetut kokemukset ja toisten auttaminen olivat tärkeimpinä pidettyjä asioita.

Vastauksista voi päätellä, että tarjolla on hyvin monenlaisia koulutuksia, joko suoraan sovitteluun liittyviä käytännön kursseja tai sitä sivuavia, kuten tukihenkilökursseja ja opastusta maahanmuuttajien kanssa tapahtuvaan sovitteluun. Vastauksista voi myös päätellä, että melkein kaikki vastaajat halusivat lisää ja jatkuvaa koulutusta. Tämä osoitti mielestäni sovittelijoiden vastuuntuntoa ja nöyryyttä sovittelutyötä kohtaan. Sovittelijan oma laaja-alainen osaaminen ja mielenkiinto eri asioihin auttavat häntä itseään sovittelussa, ja samalla sovittelija saattaa pystyä auttamaan osapuolia ymmärtämään toisiaan paremmin.

Vastaajien mukaan sovittelua voidaan kehittää monelta kannalta. Ensiksikin olisi lisättävä tietoa sovittelun saatavuudesta asianosaisten ja uhrien keskuudessa. Toiseksi tunnettiin tärkeiksi sovittelutoimiston apu ja tuki sovittelua valmisteltaessa ja sen aikanakin. Kolmanneksi sovittelijoiden jatkuvan koulutuksen katsottiin lisäävän varmuutta ja osaamista sovittelutyössä. Vastauksissa toivottiin lisäksi parempaa kulukorvausta. Vastaajat ottivat kantaa myös siihen, että vapaaehtoisuus ja maallikkoajattelu olisivat parempia kuin virkamiesmäisyys.

Toimin itsekkin sovittelijana. Pidän sovittelutyötä tärkeänä niille ihmisille, jotka tulevat sovitteluun. Vaikka aina ei saadakaan sovintoa syntymään, kohtaaminen konkreettisesti osallisten kesken on jo pieni askel oppimisessa. Sovittelutilanteessa kuullaan molempien osapuolten tarinat vielä kertaalleen. Silloin on mahdollisuus päästä yhteisymmärrykseen ja vaikkapa pyytää ja antaa anteeksi. Sovittelussa tekijä voi ottaa vastuun teoistaan, vaikuttaa itse asiantilan korjaamiseen ja sitoutua sovintoon. Kasvokkain kohtaamisessa myös uhrin vahingot ja tarpeet tulevat huomioiduiksi. Näitä elementtejä ei ole oikeussalissa. Siellä lähinnä etsitään syyllinen ja rangaistaan.

Tämän päivän yhteiskunnassa edellytetään jatkuvaa kehittymistä tai ainakin vähintään pysymistä muuttuvien olosuhteiden tahdissa. Kaikki eivät kuitenkaan siihen pysty, sillä onnettomuus, rikos tai jokin muu järkytys voi aiheuttaa tilanteen, josta ei selviä omin avuin. Restoratiivisen kokemuksen tarve tulee lähitulevaisuudessa siis kasvamaan. Mielestäni silloin ihmisten välisessä sovittelussa

voidaan selkiyttää tunteet ja käsitykset luottamuksellisessa ilmapiirissä ja auttaa ihmisiä itse löytämään ratkaisut konfliktiin tai ongelmaan. Sovitteluprosessissa ihminen saattaa oivaltaa ja samalla järkyttyä ja uudistua tavalla, joka muuttaa koko identiteettiä. Silloin toisella ihmisellä on suuri tarve saada aidosti tukea ja apua selviytyäkseen, oppiakseen ja laittaakseen kenties koko elämänsä asenteensa uuteen muotoon. Sovittelijoiden on silloin osattava tukea ratkaisun toimenpitoä.

Sovitteluprosessin tuloksena molemmilla osapuolilla on siis kenties uusi kokemus, muutos edessä ja uudenlaista osaamista, joka toivon mukaan perustuu ymmärrykseen asioista ja auttaa tulevaisuudessa toimimaan toisin kuin aikaisemmin. Samoin sovittelija saa kokemuksen ja opin, jota voi hyödyntää seuraavissa sovitteluissa.

Kuviot

Kuvio1: Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikostapaukset ja riita-asiat 2007–2011, s.10

Kuvio2: Lisäkoulutustoiveet, s.17

Lähteet

Elonheimo, H. 2002. Restoratiivinen oikeus korjaa rikoksen aiheuttamat vahingot. Haaste-lehti. Asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta, 3/2002. 28. Porvoo: Uusimaa.

<http://www.om.fi/haaste/20224.htm>. Luettu 20.01.2011.

Elonheimo, H. 2004. Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. Oikeus 33 (2) 179–199. Artikkel. Luettu 12.02.2012.

Iivari, J. (toim.) 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Suomen Sovittelun Tuki ry. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy. Sivut 9, 10, 15, 19, 20, 83.

Iivari, J. 2010. Oikeutta oikeuden varjossa Rikossevittelylain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Raportti 5/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Järvinen, S. 1993. Rikosten sovittelu Suomessa. Sovittelukäytännöt ja vaihtoehtoisuuden arviointi. Stakes, Tutkimuksia 21. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 116. Jyväskylä: Gummerus.

Oikeusministeriö.

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Sovittelu/1330604143362>

Luettu 16.12.2011.

Sovittelulaki. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015.

THL. 2012a. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/aikuisten_sosiaalipalvelut/rikossevittelu Luettu 12.10.2012.

THL. 2012b. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopakettit/sovittelu/prosessi/rikosasiat

Luettu 10.9.2012.

Liitteet:

Liite 1: Kyselylomake

1. Sukupuoli

mies
mainen

2. Ikäsi

20 - 30 vuotta
30 - 40 vuotta
40 - 50 vuotta
50 - 60 vuotta
yli 60 vuotta

3. Taustakoulutus

peruskoulu
ammattitutkinto
ammattikorkeakoulututkinto
ylempikorkeakoulututkinto
yliopistotutkinto
muu, mikä?
ei koulutusta

4. Nykyinen elämäntilanteesi

työtön
opiskelija
työssä
eläkkeellä
yrittäjä
muu

5. Kuinka kauan olet toiminut sovittelijana?

alle 1 vuoden
1 - 2 vuotta
2 - 3 vuotta
3 - 4 vuotta
yli 4 vuotta
Jos enemmän, niin kuinka monta vuotta?

6. Saatko tyydytystä sovittelutyöstä?

Kyllä
Ei

7. Mikä tuottaa tyydytystä sovittelussa?
8. Jos et saa tyydytystä, miksi jatkat?
9. Oletko käynyt muita sovitteluun liittyviä lisä- tai täydentäviä kursseja?
Kyllä
En
10. Jos olet, mitä kursseja?
11. Tarvitsisitko lisäkoulutusta toimiaksesi paremmin sovittelijana?
En
Kyllä
- 12.
13. Jos kyllä, millaista lisäkoulutusta?
Väkivallan kohtaaminen
Päihtyneen kohtaaminen
Nuorten kohtaaminen
Ulkomaalaisten kohtaaminen
Vähemmistöjen kohtaaminen
Rikollisten kohtaaminen
Joku muu
14. Saatto sovittelutoimistosta tarpeeksi tukea sovittelutyöhösi?
Kyllä
En
En osaa sanoa
15. Jos et, millaista tukea kaipaisit lisää?
16. Tunnetteko sovittelutyön henkisesti raskaaksi?
En
Kyllä
17. Jos kyllä, niin miksi?
Vaikeat asiakkaat
Vaikeat sovittelut
Salassa pidettävät asiat
Jokin muu

18. Miten mielestäsi sovittelutyötä tulisi kehittää?

19. Haluaisitko sanoa tutkimuksen tekijälle muuta, mikä liittyy sinun sovittelutyöhösi? Kiitos vastauksistasi!